

XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nkarhi: 2½ wa ti awara

Ntsengo wa timaraka: 100

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri na 12 wa tipheji. Kambisisa loko papila ra wena ri helerile.
 2. Hlaya swivutiso hinkwaswo hi vukheta.
 3. Hlamula swivutiso HINKWASWO.
 4. U komberiwa ku sungula xivutiso xin'wana na xin'wana eka pheji yintshwa.
 5. Swi ta vuyerisa wena loko u tsala swi saseka no vonaka u tlhela u andlala ntirho lowu baseke.
 6. Nombora tinhlamulo ta wena ku ya hilaha swivutiso swi nomboriweke hakona.
-

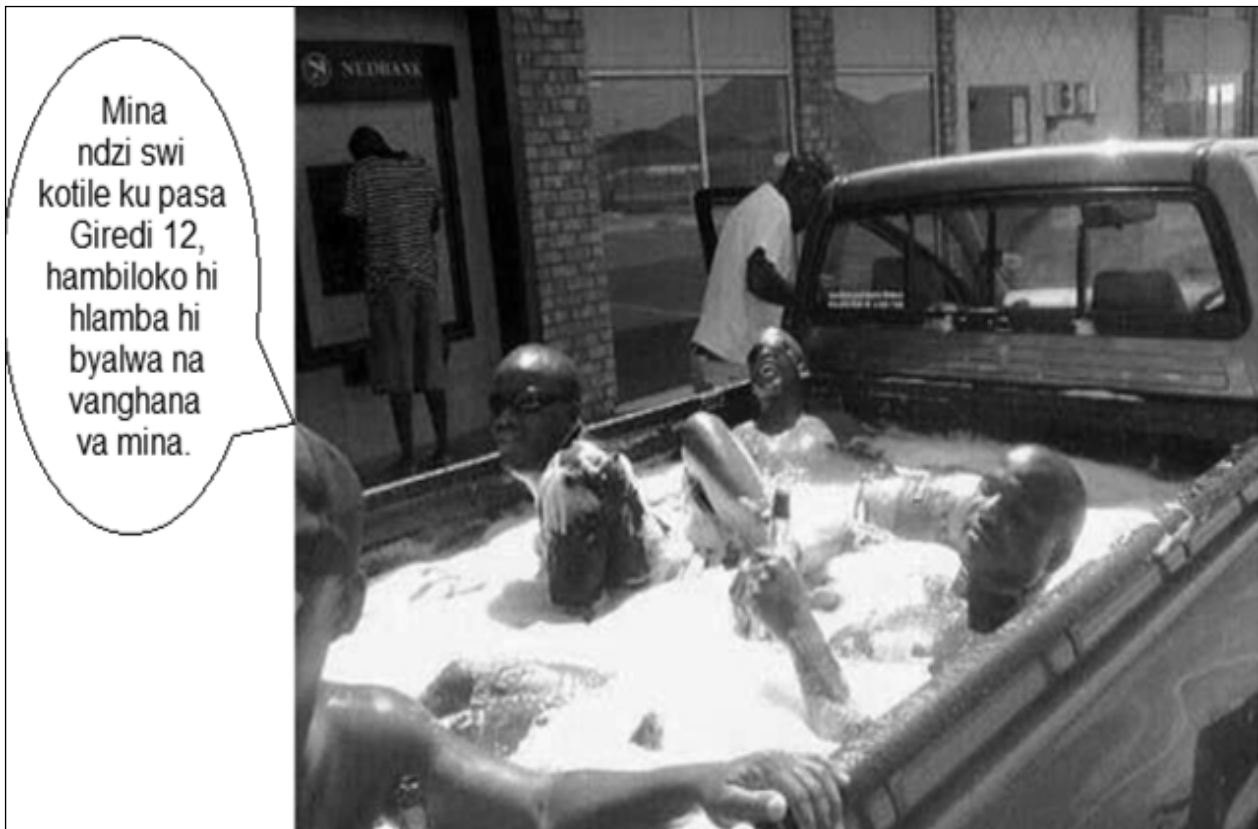
XIYENGE XA A XIKAMBELANTWISISO**XIVUTISO XA 1 PROSI**

Hlaya XITSHURIWA xa A na xa B kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka swona.

XITSHURIWA XA A

- 1 Vatswari va Kulani Lamula va lovile a ri na malembe ya nhungu. Kulani u sale na kokwana wa yena N'waMzamani loyi a a tswala mana wa yena. Kokwana wa yena hambileswi a nga tirhi, a a famba a khomakhoma lomu mitini ya vanhu ku vona leswaku yena na ntukulu wa yena va etlela va dyile. Minkarhi yin'wana vaakelani va vona a va va nyika swakudya loko va nga ri na swona.
- 2 Swiambalo swo tala leswi Kulani a a ambala swona o nyikiwa kunene. Kulani a a tlharihile swinene exikolweni, a a tibyela leswaku u lava ku dyondza xikolo a kondza a heta, leswaku a ta kota ku pfuna kokwana wa yena. Vadyondzisi va yena a va n'wi rhandza hikuva a a tikomba a huma eka ndyangu lowunene, a a ri n'wana wo xixima swinene. Van'wana vadyondzisi loko va ta va va twile leswaku a nga na vatswari va sungurile ku n'wi nyika swiambalo, swakudya, mali na swin'wana na swin'wana leswi nga n'wi pfunaka.
- 3 Loko a endla Giredi ya 8, kokwana wa yena a a sungurile ku hola mali ya mudende. Vutomi byi sungurile ku antswa hikuva kokwana wa yena a a swi kota ku xava swakudya na swin'wana leswi a swi ri swa nkoka. Loko Kulani a ri eka Giredi ya 10 u kumile vanghana vo ka va nga ri kahle, lava a ku ri Matimba na Nsele. A va tshama swin'we minkarhi yo tala na loko xikolo xi humile. Van'wana va n'wi tsundzuxile leswaku vanghana lava a va kahle, kambe a nga swi tshembi hindlela leyi a va n'wi rhandza hi yona. A va n'wi nyika na swiambalo swo durha. Loko nkarhi wu ri karhi wu famba a hlamala ku twa leswaku Matimba na Nsele i swikhotana, kambe a swi nga n'wi vilerisi ngopfu hikuva a nga voni va endla swo biha.
- 4 Vatswari va Matimba na Nsele a va tirha mintirho ya kahle. Majaha lama a va teka timali ta maphepha va handzulela emahlweni ka vana va xikolo, va tlhela va ti hisa. Minkarhi yin'wana a va teka tilepithopo va faya. A va nga ri na mhaka leswaku vatswari va vona va tirha ku vava. Vana va xikolo a swi va tsakisa swinene loko va endla leswi, a ku biwa makhwela na mavoko ku tsakiwa.
- 5 Kulani na yena a a twa onge u salela endzhaku, kutani a sungula ku yiva mali ya kokwana wa yena, hikuva vanghana va yena a va n'wi byerile leswaku loko a ha lava ku va munghana wa vona u fanele ku ambala swiambalo swo durha, a tlhela a nwa byalwa byo durha. Minkarhi yin'wana a va chululela byalwa endzeni ka bavhu va hlamba hi byona ku kombisa leswaku mali i matutu vana va Ntavasi eka vona. Va halatela swakudya swo durha ehansi, va swi kandziyela, va ku vo khota. Kulani a a nga ha ri na mhaka na xikolo, a a sungurile ku nwa byalwa, a dzaha na swidzidziharisi.
- 6 Loko kokwana wa yena a veka mali, a a kuma yi mirile milenge. A a ringeta hi matimba ku tsakisa vanghana leswi nga endla leswaku a yivela na vanhu va le handle. Siku rin'wana u yivile timpahla eka xitolo xin'wana xo durha a ehleketa leswaku a va n'wi vonangi. U te loko a huma enyangweni va n'wi khoma, kambe u vuyile a huma endzhaku ko hlawula mali yo ringana madzanamambirhi.
- 7 Tanihileswi va nge: 'Munhu u tshika lexi a nga khoma hi voko xa le mbilwini a nga tshiki', Kulani u tlherile a yiva mali eka xitolo xin'wana, laha tinsimbi ti nga rhosa a ya bolela ejele hikuva milandzu ya yena se a yi tele ku tlula mpimo. Kokwana wa yena u rile mihloti anga hetu, laha a nga kala a nghena hi vuvabyi bya mbilu. Vanghana va yena a va nga ha n'wi pfuxeli na le jele, va yile emahlweni na vutomi bya vona.

NA

XITSHURIWA XA B

[Xi huma eka webusayiti ya <fotosearch.com>]

SWIVUTISO: XITSHURIWA XA A

- 1.1 Xana kokwana wa Kulani a a ri mani? (1)
- 1.2 Xana i yini lexi a xi endla leswaku Kulani a tshama na kokwana wa yena? (1)
- 1.3 Loko kokwana wa yena a nga si hola mudende a va hanya hi yini? (2)
- 1.4 Boxa swilo swimbirhi ntsena leswi a swi endliwa hi swikhotana. (2)
- 1.5 Nyika tinhlamuselo ta leswi landzelaka:
 - 1.5.1 Tinsimbi ti rhosile. (2)
 - 1.5.2 Munhu u tshika lexi a nga khoma hi voko xa le mbilwini a nga tshiki. (2)
- 1.6 Kulani a a ri munhu wa njhani loko a nga si hlangana na swikhotana. (2)
- 1.7 Hi yihi dyondzo leyi u yi kumeke eka xitshuriwa lexi? (2)
- 1.8 Xana u vona onge xikongomelo xo va mutsari a tsarile xitshuriwa lexi hi xihi? (2)
- 1.9 Hi ku vona ka wena i yini lexi endlaka vantshwa va hetelela va tinghenisa eka timhaka to ka ti nga ri kahle? (2)

- 1.10 Xana u vona leswi endliwaka hi swikhotana swi ri kahle?
Nyika vonelo ra wena u tlhela u seketela. (2)
- 1.11 Loko Kulani a a ri xaka ra wena, a wu ta n'wi tsundzuxa yini mayelana na hanyelo
leri se a a hanyaka rona? (2)

SWIVUTISO: XITSHURIWA XA B

- 1.12 Hlamusela leswi humelelaka eka xitshuriwa xa B? (2)
- 1.13 Xana lava va nga eka xitshuriwa xa B va nga va va titwa njhani? Seketela nhlamulo
ya wena. (2)

SWIVUTISO: XITSHURIWA XA A na XA B

- 1.14 Kombisa ku yelana loku nga kona eka swiendlo leswi humelelaka eka
XITSHURIWA xa A na xa B. (2)
- 1.15 Kombisa hilaha maendlelo lama nga eka XITSHURIWA xa A ya hambanaka
hakona na ya xa B. (2)

30 wa timaraka

XIYENGE XA B**XIVUTISO XA 2**

Hlaya **XITSHURIWA XA C** laha hansi kutani u landzelela swileriso leswi nga ehansi ka xona.

SWILERISO

Longoloxa **NTLHANU** wa tipoyinti ntsena.

Nombora swivulwa swa wena ku suka eka **1 – 5**.

Tirhisa marito ya **WENA N'WINI**.

XITSHURIWA XA C

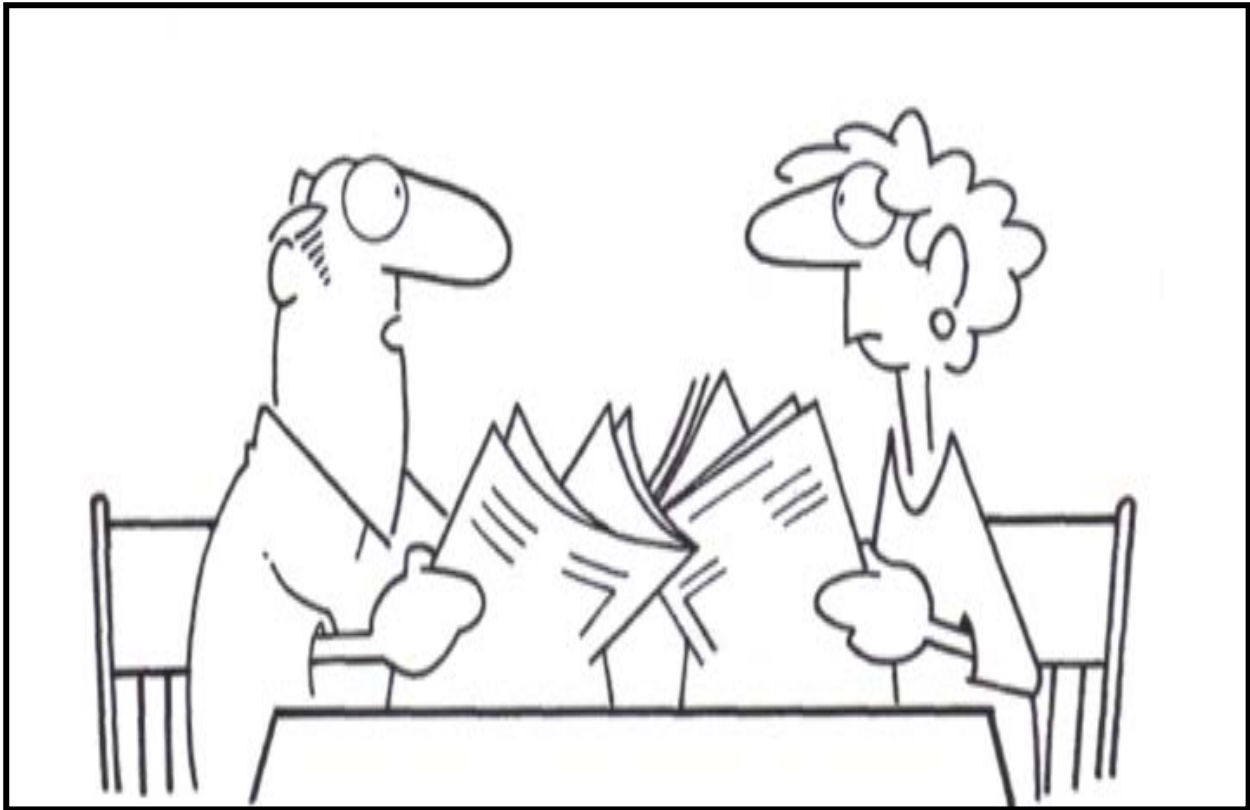
Khale vutomi a byi tika, swilo a swi nga kumeki hi ku olova. Loko ku nga si va na mimovha vanhu a va boheka ku famba mpfhuka wo leha hi milenge. Loko munhu a fanele ku ya eJoni a ta famba masiku yo tala, laha a swi boha a pfa a etlela enhoveni. Vanhu a va nga chavi nchumu hikuva a ku nga ri na swigevenga ku fana na namuntlha. A va fika laha a va ya kona va ha hlayisekile va nga yiveriwangi kumbe ku dlayiwa. Vanhu a va longa timbuva leswaku va ta dya endleleni. Loko munhu a posile papila a ri ta famba mavhiki yo tala hambu ku ri tin'hweti ri nga si fika laha ri yaka kona. Lexi a xi hatlisa hi nkarhi wa kona a ku ri thelegiramu, yona a yi nga teki masiku yo tala, mambirhimanharhu a yi va yi fikile. Riqingho ra kona a wu famba mpfhuka wo leha ku ri kuma. Loko u fona a ri fanele ri sungula ri nghena eposweni, u va byela nomboro kutani vona va fonela laha u fonelaka kona. Loko lava u va fonelaka va kumeka ku va ku ri kona u vulavurisiwaka na vona. Leswi a swi endla leswaku munhu a tshama nkarhi wo leha a ha yimerile nhlamulo. Nkarhi wun'wana u hetelela u helela hi mali u nga si vulavula na munhu loyi a wu lava yena. Kambe sweswi thekinoloji yi endlile swilo swi olova hikuva loko munhu a lava ku famba, swi tele swifambo leswi munhu a nga swi tirhisaka swo fana na mimovha, swihahampfhuka, switimela na swin'wana na swin'wana. Masiku lawa tiqingho na tona ti kona hi ku hambanahambana ka tona. A wa ha sunguli u fonela eposweni loko u lava ku vulavula hi riqingho, u vhela u fonela munhu loyi u lavaka ku vulavula na yena. Hambileswi vanhu va tirhisa tiselulafoni hindlela yo biha, munhu wa vula a ku u le kwihi ku ve a nga kona laha a nge u kona. Mindyangu ya fayeka hikokwalaho ka tiselulafoni. Munhu u kota ku rhumela timhaka hi tiimeyili, tifikisi na swin'wana.

Ku na tithelevhixini laha vanhu va vonaka switori na timhaka leti humelelaka etikweni na le matikweni ya le handle. Munhu hambu a nga humangi ekaya ka yena u kuma timhaka a lo tshama. Vanhu va loloha na ku tsala swilo hi mavoko hikokwalaho ko va ku ri na tilepithopo na tikhomphyuta. Vana va masiku lawa a va ha swi koti na ku tsala papila hikuva va tolovele ku fona kumbe ku rhumela mahungu hi selulafoni. Ku famba mpfhuka wo leha a va ha swi koti hikuva va tolovele ku famba hi mimovha. Vugevenga na byona byi le henhla swinene hikokwalaho ka thekinoloji. Vanhu va kota na ku yiva mali ya munhu a yi veke ebangi.

10 wa timaraka

XIYENGE XA C NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI**XIVUTISO XA 3****XITSHURIWA XA D**

Xiya **KHATHUNI** leyi nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka yona.

[Xifaniso xi huma eka webusayiti ya <www.glasbergen.com>]

SWIVUTISO SWA XITSHURIWA XA D

- 3.1 Leswi swi nga eku endliweni eka khatuni swi nga endliwa eka tindhawu to tlula yin'we. Boxa tindhawu timbirhi ntsena. (2)
- 3.2 Hlamusela leswi humelelaka eka khatuni leyi nga laha henhla. (2)
- 3.3 Xana u dyondza yini eka khatuni leyi? (2)
- 3.4 Leswi swi endliwaka hi vanhu lava nga eka khatuni swi pfuna yini evuton'wini? (2)
- 3.5 Kombisa ndlela leyi u nga tikatsaka hi yona leswaku na wena u xiphemu xa Khathuni leyi nga laha henhla? (2)

[10]

XIVUTISO XA 4**XITSHURIWA XA E: XINAVETISO**

Xiya xinavetiso hi vukheta kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

VHENGELE RA MAHLO RA NEW VISION
RIQINGHO: 060 763 2398
ADIRESE YA WEBSITE: www.newvision.co.za

MANGHILAZI YA MAHALA
 YA XIMUMU

A YA RI	SWESWI
R910.00	R299.00

[Xi huma eka webusayiti ya <www.bona.co.za>]

- 4.1 Nyika vuhlanganisi byimbirhi lebyi munhu a nga byi tirhisaka ku tihlanganisa na vini va vhengele leri. (2)
 - 4.2 Boxa xikongomelo xo va vito ra vhengele ri tsariwile hi maletere lamakulu ematshan'weni ya lamatsongo. (2)
 - 4.3 Hikokwalaho ka yini vanavetisi va manghilazi lawa va vula leswaku i manghilazi ya mahala. (2)
 - 4.4 Xana manghilazi lawa ya ehlisiwile hi mali muni? (2)
 - 4.5 Ku ya hi wena, u titwa njhani hi xinavetiso lexi? (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 5 RIRIMI**XITSHURIWA XA F**

Hlaya xitshuriwa lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

1	Vadyondzi vo tala va fika va va na swiphiqo loko va fika eswikolweni swa le
2	henhla swo fana na tiyunivhesiti. Leswi swi nga va swi vangiwa hi vuleteri hi ku va va
3	nga kumangi bya kahle. Van'wana va fika va hlawula tidyondzo leti
4	va nga tiveki leswaku loko va heta va ta ya tirha kwihi. Kasi vanwana vo fika
5	va tlanga, va n'wa mabyalwa , va sungula na ku xavisa swidzidziharisi
6	leswaku va ta kuma mali. Vana lava, ku rhumiwa vona leswaku va yisa
7	swidzidziharisi leswi ematikweni ya le handle. Swidzidziharisi leswi swin'wana
8	swo mitiwa swi tshama endzeni ka khwiri, a va chavi na leswaku swi nga
9	tshika swi duvukile va fa. Swin'wana swi rhungeleriwa na misisi, kasi
10	swin'wana swi tumbetiwa emirini. Va hetelela va nga pasangi hikuva va ri:
11	'mhisu ya minkoka mimbirhi yi ta phatluka nyonga' . Minkarhi yin'wana va
12	khomiwa va ya tshama ejele nkarhi wo leha, lava va nga va rhuma vona va
13	sale va tiphina hi vutomi va tlhela va nga va humesi na le jele. U twa loko a
14	ha nyikiwa mali munhu a ku hina hi dya vutomi, kambe i vutomi bya njhani byo
15	hanya hi ku etlela u pfule tihlo rin'we.

- 5.1 Nyika ntirho wa xirhangi lexi tikisiweke eka rito leri nga exivulweni lexi landzelaka:

Va yisa swidzidziharisi leswi **ematikweni** ya le handle. (2)

- 5.2 Xiya xivulwa lexi nga laha hansi kutani u siva rito leri dzwihatiweke hi ritofularha ra rona leri faneleke.

Vadyondzi vo tala va fika va va na swiphiqo loko va fika eswikolweni swa le **henhla**. (2)

- 5.3 Tirhisa rito 'tshika' eka xivulwa lexi nga laha hansi ku humelerisa nhlamuselo yo hambana na leyi tirhisiweke eka xivulwa lexi.

A va chavi na leswaku swi nga tshika swi duvukile va fa. (2)

- 5.4 Hlamusela leswaku xivuriso lexi nga eka ntila wa 11, a wu ta xi tirhisa loko ku humelerile yini?

'Mhisu ya minkoka mimbirhi yi ta phatluka nyonga'. (2)

- 5.5 Tlhela u tsala xivulwa lexi landzelaka lexi nga eka mintila ya 4 na 5 endzimaneni, kambe u lulamisa swihoxo leswi nga kona swa matsalelo.

Vanwana vo fika va tlanga, va n'wa mabyalwa. (2)

[10]

30 wa timaraka

XIYENGE XA D VUTLHOKOVETSERI**1A XITLHOKOVETSELO XO KA XI NGA RI XA NDZAWULELO****XIVUTISO XA 6 SWIVUTISO SWA XIMBANGU**

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

Swi chupukile kwihi? – SJ Malungana

- 1 Vavanuna xalamukani, vurhonga byi tsuvukile,
Pfukani evurhongweni, dyambu ri xile,
I mani a nga mi humba mano xana?
I mani a nga mi dlaya bombo ra miehleketo xana?
Xalamukani ka!
- 6 Vurhonga byi tsuvukile.
- Vavasati na vona i vanhu,
Va na mfanelo yo hanya emisaveni.
Va na mfanelo yo hlayisiwa,
Mi va kandziyerile swi ringene.
Vavasati i vanhu tanihi van'wana.
- 12 Mi ta va wisisa loko swi te yini?
- Tiko ri rila hi n'wina vavanuna,
Hikokwalaho ka vumbabva lebyi endliwaka ehenhla ka vavasati,
Vavasati a va ha n'wi tshembi munhu wa xinuna,
Loko va vona wanuna va khomiwa hi rhumbyana,
Xana mi va fularhela yini timfanelo ta ximunhu ke?
Xana mi va pfinyela yini?
- 19 Kasi a hi tintangha ta n'wina?
- Xana swi chupuke loko swi fika kwihi?
Ku tshembeka ka n'wina ku helele kwihi?
Ku tikhoma ka n'wina ku mitiwile hi yini?
Xana mi lo kumana na yini?
Xana a mi swi tivi leswo i bandi ra vumunhu ke?
I mani a nga mi dlaya timpfalo lero kala mi pfinyetela vana ke?
- 26 Xana va ya hanya kwihi xana?
- Vavanuna tshikani ku xanisa vavasati,
Xana ma ha ti tsundzuka timfanelo ta vana naa?
Vavanuna tshikani ku pfinya vana vaxisati.
Vana va hina vaxisati hi yona ndzhaka ya hina,
Va na timfanelo to khomiwa ximunhu na vona.
- 32 Vavanuna a hi hlonipheni vaxisati.

- 6.1 Nyika mhakankulu leyi xitlhokovetselo lexi nga laha henhla xi vulavulaka hayona, hi mintila leyi nga hundziki MUNE. (2)
- 6.2 Tshaha ntila lowu wu hlamuselaka leswaku vavasati va rhurhumela no khoma hi ku chava lokukulu loko va vona wanuna. (2)
- 6.3 Hlamusela leswi ntila wa 10, lowu wu nge: 'Mi va kandziyerile swi ringene', wu vulaka swona. (2)

- 6.4 Hi ku vona ka wena, xana i vavanuna hinkwavo laha misaveni lava va xanisaka vavasati ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 6.5 Xana u nga va tsundzuxa yini vavanuna lava va xanisaka vavasati na vana laha misaveni? (2)
- [10]**

1B SWITLHOKOVETSELO SWA NDZAWULELO

XIVUTISO XA 7 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Ndzi wisise – RK Gum'sani

- 1 Loko dyambu ri ku n'wee!
Un'wana na un'wana u ya ensin'wini yakwe,
Lomu a pfukelaka kona hi masiku,
Wena u teka tindhulwana ta wena hahlu!
- 5 U ndzi swondzolota hi tihlo ra xikunguva.
- Wena ntirho wa wena i ku vona ye' mina,
U ndzi himetela hi tihlo ra rivengo,
U ndzi ndzondzometela endzhopeni,
U luma na majejeki onge wo dlaya nyoka,
- 10 U ndzi seletela ndza ha hanya leswaku ndzi nga hefemuli.
- Wena loko u ku bulumuku, u ehlekete ye' mina,
Kasi mina ndzi dlele mani?
Loko ndzi tilola milenge u ndzhuti wanga,
U ndzi landzelela na le swihundleni swanga,
- 15 U phebelana na nyuku u nga tlheli.
- Hinkwako laha u nga kona u tshama hi mina,
U ndzi funya ndzi kala ndzi ku bi!
Ku nga sali na nsisi wa mhamba lowu,
U kutsa na rhambu u nga siyeli Bobi ya wena,
U khula murhu u tsona ticece,
- 21 U lakatsela xinkambana xi ku caca!
- Xana u ta languta rini tshanga raku?
Xana u ta hlakula rini yaku nsimu?
Loko wa ha heta nkarhi waku hi mina,
Hi ku lava ku ndzi vona eswirhendzeni swaku,
- 26 Leswo mbyana yo dya yin'wana a yi noni wa swi tiva wena?
- Tiva leswi wena macingelani,
Laha hansi ka tilo na sava ra nambu,
Leswi u swi endlaka eka mina hi manyanga,
Xana u cingerile exikosini xa wena ke?
- 31 ... un'wana munhu u langute wena.

- 7.1 Hi mintila leyi nga hundziki MUNE, hlamusela leswi xitlhokovetselo lexi xi vulavulaka hi swona. (2)
- 7.2 Tsavula ntila lowu wu hlamuselaka leswaku muxanisi u sala muvileri hi le ndzhaku hinkwako lomu a fambaka kona. (2)
- 7.3 Hi yihi dyondzo leyi u yi kumaka eka xitlhokovetselo lexi? (2)
- 7.4 Hi ku vona ka wena, xana va kona vanhu lava va salaka vanhu van'wana endzhaku, va xiyaxiya mafambelo, timhaka na matirhelo ya vona hinkwawo siku rin'wana na rin'wana? (2)
- 7.5 Xana loko a ku ri wena loyi a xanisiwaka hi ku landzeleriwa hi munhu, a wu ta endla yini? (2)
- [10]**

XIVUTISO XA 8 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka, kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

Xirilo – KJ Ngobeni

- 1 Nhlavhu ya tihanyi yi n'wi hlanhlile.
- 2 **Rihlampfu pfofotlo, xi rhwele xikhozana**
- 3 **Nhlomulo wu phutsela mbhaha na swikukwana**
- 4 Ku kala na un'we wo n'wi tlherisa
- 5 Ku ya eswikwembyini swa rikwavo.
- 6 Mihloti ya noni bya Limpopo khuluu!
- 7 Makhukhuri na mitsandze swa ndzi tshikelela.
- 8 Swivungu swa makanyeka evuton'wini byanga.
- 9 Xivundza xi fukamela xiviri xakwe.
- 10 Babayaa, jaha ra Valambya ri yile.
- 11 N'wina vakhandli-va-nhlonge khongetelani.
- 12 N'wina vakhongeri nyiketani hi Johana 14.
- 13 Na n'wina vaakelani khomanani xikatla.
- 14 Mi ongola mbanga leyi pfempfaka ngati,
- 15 Mi bohelela phokolo ra mufelakazi.
- 16 Muveleki nala wa ntimba i xuka.
- 17 U rindzele nhluvulo bya nkorhoki.
- 18 U rindzele n'weti wa xinyami.
- 19 **Cheke ku fika, vunoni nkwee!**
- 20 Swa rivala a swi orhi ndzilo ka!
- 21 I swa yini leswo rhurhela exilungwini
- 22 Va karhi va ha tikiwa hi nala?
- 23 I swa yini leswo tlakula xibebula-vhilwa,
- 24 Va karhi va ha tsundzuka fambelo ra yena,
- 25 Lero famba xi nga mafenyeni?
- 26 N'wina vaswirhundzu zilani!
- 27 N'wina vabvana yilelani!
- 28 Mi nga lungi ndhavuko hi xilungu,
- 29 Mi nga nyanyuriwi hi botere,
- 30 Mi ta yi mbyindla hambi mundzuku.

- 8.1 Hi yihi mhakankulu leyi xitlhokovetselo lexi nga laha henhla xi vulavulaka hi yona. (2)
- 8.2 Tsavula ntila wun'we lowu kombisaka leswaku rifu leri, a ri ri ra mahlomulambilu. (1)
- 8.3 Boxa leswi riencisi 'nkwee!', eka ntila wa 19, ri vulaka swona. (1)
- 8.4 Nyika nhlamuselo ya ntila wa 3, lowu wu nge: 'Nhlomulo wu phutsela mbhaha na swikukwana'. (2)
- 8.5 Nyika dyondzo leyi u yi kumeke eka xitlhokovetselo lexi nga laha henhla. (2)
- 8.6 Xana u nga va tsundzuxa yini vavasati lava va loveriweke hi vanuna va vona, mayelana na matirhiselo ya timali leti vanuna va vona va va siyelaka tona? (2)

[10]**30 wa timaraka****Ntsengo hinkwawo: 100**